

وحدت ملی در سایه تهدید خارجی

واکاوی جامعه‌شناختی واکنش ایرانیان به حمله اسرائیل

محمد شهریار ی بناب

کارشناسی ارشد علوم سیاسی

در روزهایی که جامعه ایرانی در شرایط بی‌اعتمادی نسبت به نهادهای رسمی به‌سر می‌برد، حمله نظامی اسرائیل به خاک ایران پدیده‌ای کم‌سابقه را رقم زد: شکل‌گیری نوعی همبستگی عمومی و گرایش به دفاع از کشور، آن‌هم در بستری که تا پیش از آن، حداقل بخش قابل‌توجهی از جامعه آکنده از نارضایتی، انتقاد و حتی خشم نسبت به وضع موجود بود. این همبستگی، گرچه از حیث شکل‌گیری ناگهانی و فراگیر بودنش قابل توجه است؛ اما از منظر جامعه‌شناختی واجد پیچیدگی‌هایی است که برای فهم آن باید به مفاهیمی فراتر از روابط جامعه و ساختار سیاسی یا حمایت-اعتراض رجوع کرد. در این نوشتار، تلاش می‌شود این پدیده در سه سطح تحلیل شود:

نخست، دیرینه‌شناسی تفکیک ذهنی «ایران» و «جمهوری اسلامی» در جامعه ایرانی؛ دوم، واکاوی ماهیت «مشروعیت اضطراری» در شرایط بحرانی؛ و سوم، ارزیابی خطر مصادره «وحدت ملی» توسط گفتمان اقتدارگرایانه و راه‌های برون‌رفت از آن.

۱ از منظر جامعه‌شناسی سیاسی، در هر جامعه‌ای یک تمایز بنیادین میان «دولت و ملت» وجود دارد. دولت به‌عنوان سازمان رسمی قدرت، مشروعیت خود را یا از کارآمدی، یا از مشارکت سیاسی، یا از سنت و ایدئولوژی کسب می‌کند. اما ملت، در معنای گسترده‌تر آن، حامل یک هویت تاریخی، فرهنگی و اجتماعی است که لزوماً همپوشانی کاملی با دولت مستقر و ساختار حاکم ندارد. در ایران، این تمایز در سال‌های اخیر برجسته‌تر از همیشه بوده است. ظهور جنبش‌های اجتماعی نظیر جنبش ۸۸، اعتراضات دی ۹۶، آبان ۹۸ و اعتراضات ۱۴۰۱ هر یک از وجهی، نشانی از این وضعیت با خود داشت. به‌عبارت دیگر، بخش قابل‌توجهی از جامعه ایرانی امروز «ایران» را مفهومی فراتر از ساخت سیاسی می‌داند؛ مفهومی که ریشه در تاریخ، فرهنگ، زبان، خاک، و حافظه جمعی دارد. این تمایز، هم مبنای مقاومت فرهنگی و اجتماعی در برابر پروژه‌های یکدست‌سازی قدرت بوده است و هم اکنون، مبنای حمایت عاطفی و عقلانی از وطن در برابر تهدید خارجی و حملات رژیم صهیونیستی شده است.

۲ از منظر نظریه‌های مشروعیت، به‌ویژه آنچه در سنت ماکس وبر و سپس در خوانش‌های مدرن‌تر دیده می‌شود، مشروعیت هنگامی پایدار است که مردم نه فقط از ترس یا اجبار، بلکه با نوعی باور به عدالت، کارآمدی یا حقانیت، از قدرت تبعیت کنند. در مقابل، نوعی از حمایت وجود دارد که در شرایط بحرانی و اضطراری شکل می‌گیرد که نه ناشی از اعتماد، بلکه بر خاسته از ضرورت دفاعی و حسسی از وظیفه جمعی است. پدیده‌ای که امروز در ایران می‌بینیم، از این جنس است. حمایت از کشور، نه لزوماً به‌دلیل باور به سیاست‌های جاری، بلکه به‌دلیل وجود یک دشمن خارجی و تهدید عینی علیه موجودیت ایران، شکل گرفته است. در چنین بزنگاه‌هایی، مردم دوگانه‌های داخلی را موقتاً به تعلیق درمی‌آورند تا با اولویت‌دادن به اصل بقا، از آن چه «خود» را در آن معنا می‌کنند، دفاع کنند. تاریخ معاصر نیز نشان

داده که این شکل از مشروعیت بسیار ناپایدار است. در جریان جنگ ایران و عراق نیز، همین وحدت در سال‌های ابتدایی جنگ وجود داشت؛ اما با تداوم جنگ و به‌ویژه تصمیم به ادامه آن پس از آزادسازی خرم‌شهر و افزایش تلفات انسانی و فشارهای اقتصادی، بخش زیادی از جامعه نه تنها از آن حمایت نکرد، بلکه حتی خواهان پایان فوری جنگ شد.

۳ در ادبیات نظری، کارل اشمیت مفهوم «وضعیت استثنایی» را به‌عنوان لحظه‌ای می‌بیند که در آن نظم عادی تعلیق شده و قدرت مطلق، در خلأ قانون، مشروعیت خود را بازسازی می‌کند. خطر چنین لحظاتی آن است که قدرت، این وضعیت را دائمی کند؛ یعنی، بحران را به ابزاری برای بسط اقتدار بدل سازد. در ایران امروز، اگر دولت این وضعیت بحرانی را فرصتی برای «بازتعریف رابطه با ملت» بدانند، می‌توان انتظار تحولی در مسیر بازسازی سرمایه اجتماعی داشت. اما اگر به جای شنیدن صداهای متفاوت، رو به انحصارگرایی و امنیتی‌سازی بیشتر آورد، همان همبستگی موجود را هم از دست خواهد داد و توان معنوی خود را در کاربست ابزارهای مقابله با دشمن، نابود خواهد کرد. جامعه ایران در دهم‌های اخیر، به واسطه تجربه‌های انباشته‌ای از وعده‌های بر زمین مانده و ناکارآمدی اقتصادی، با تضعیف سرمایه اجتماعی مواجه شده است. در چنین فضایی، همدلی کنونی نوعی سرمایه کمیاب است که نباید با مصادره سیاسی به هدر رود.

۴ به نظر می‌رسد، در شرایطی که اعتماد به نهادهای رسمی در شرایط ناپایدار و سطوح پایین وجود دارد، هرگونه همبستگی باید با دقت و احتیاط مدیریت شود. استفاده بهینه از این وحدت، نیازمند تحول در چند سطح اساسی است. نخستین گام، درک و اذعان به این امر است که دفاع مردم از وطن لزوماً به‌معنای تأیید ساختار سیاسی یا خط‌مشی کنونی‌اش نیست. این پذیرش، زمینه گفت‌وگوهای ملی و صادقانه را فراهم می‌کند. مردم نمی‌توانند در آن واحد هم حامی کشور باشند، و هم در محدودیت‌های داخلی. پایان دادن به فیلترینگ، سانسور رسانه‌ای و برخورد با منتقدان، نخستین گام‌های اعتمادسازی است. در گام بعد، دفاع از کشور نیز باید به تجربه‌ای مشارکتی بدل شود. اگر مردم فقط به‌عنوان تماشاگر یا سربازان بی‌اختیار دیده شوند، این وحدت دوامی نخواهد داشت. استفاده از ظرفیت‌های سلبریتی‌ها، منتقدان شاخص و خود مردم در عرصه روایت جنگ و انعکاس آن، مفید خواهد بود. از سوی دیگر، مردم باید بدانند کشور اکنون در چه مسیری حرکت می‌کند. اطلاع‌رسانی ناقص یا مدیریت بسته بحران، تنها موجب افزایش شکاف‌های موجود می‌شود.

۵ کلام آخر این که؛ ایران امروز بر لبه تیغی ناپایدار ایستاده است. از یک‌سو، تهدید خارجی مردم را به هم نزدیک کرده است و از سوی دیگر، خطرات تلخ گذشته، مانع از آن است که این وحدت به پشتیبانی پایدار از ساختار بدل شود. اگر این لحظه حساس به‌دروستی مدیریت شود، می‌توان گامی در مسیر بازسازی رابطه دولت و ملت برداشت. اما اگر با همان منطق سابق پیش برویم — یعنی نشنیدن و حذف صداهای متفاوت — نه تنها این وحدت پایدار نخواهد ماند، بلکه هزینه سنگین‌تری را تحمیل خواهد کرد. حمایت مردم امروز، نه از سررضایت، که از سر ضرورت است؛ نه به‌خاطر اعتماد، که به‌خاطر وطن. اگر این تفاوت درک نشود، هیچ شکلی از مشروعیت، حتی در زمان بحران، ماندگار نخواهد بود.

تیتریک

HEADLINE ONE

۲

گزارش یک

بررسی اظهارات مبهم مقامات پکن

جنگنده‌های چینی در راه ایران؟

▼ واکنش سفارت چین در اسرائیل

اخیراً سایت میدل ایست‌آی مدعی شده بود که چین تحویل سامانه پدافندی HQ-۹ و همچنین تجهیزات ساخت موشک به ایران را آغاز کرده است. HQ-۹ سامانه‌ای بر پایه سیستم اس-۳۰۰ روسی است که آن‌ها ادعا کردند ایران می‌خواهد پول آن را با نفت تهاتر کند. سفارت چین در اسرائیل، روز سه‌شنبه به این خبر واکنش نشان داد و آن را تکذیب کرد. اما تکذیب نمایندگی دیپلماتیک چین، محدود به این موضوع نبود. آن‌ها به نحوی واکنش نشان دادند که موضوع خرید جنگنده را هم تحت تأثیر قرار می‌داد.

روزنامه اسرائیل هیوم در این باره نوشت: «سفارت چین در اسرائیل تأکید کرد که قویاً مخالف اشاعه تسلیحات کشتار جمعی است و هرگز به کشورهای درگیر جنگ سلاح صادر نمی‌کند. سفارت محتوای این گزارش (میدل ایست‌آی) را نادرست می‌داند. چین اساساً با اشاعه تسلیحات کشتار جمعی و تحویل سامانه‌های پرتاب آن‌ها مخالف بوده و مدام در حال تقویت توانمندی‌های اجرایی خود در زمینه منع اشاعه است. چین هرگز به کشورهای درگیر جنگ سلاح صادر نمی‌کند و کنترل سختگیرانه‌ای بر صادرات کالاهای دومنظوره خود اعمال می‌کند. چین به عنوان یک عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل رویکرد محتاطانه و مسئولانه‌ای نسبت به صادرات کالاهای نظامی دارد.»

گزارش دو

خورد با جابه‌جایی بیمارستان خدمات‌رسانی طی سه چهار ساعت اتفاق افتاد و خدمات‌رسانی انجام شد.»

اوبه وضعیت بیمارستان‌های آسیب‌دیده پرداخت و تأکید کرد: «متأسفانه در جریان حوادث اخیر، برخی از مراکز درمانی مهم از جمله بیمارستان سوختگی مورد هدف قرار گرفتند. این اقدام نشان می‌دهد که هدف اصلی، ایجاد آسیب و تلفات انسانی بوده است. بر اساس برآوردهای معاونت توسعه، بیمارستان فارابی کرمانشاه نیاز به نوسازی کامل دارد. همچنین برنامه‌ریزی‌هایی برای جایگزینی بخش‌های تخریب‌شده از جمله مرکز سوختگی در حال انجام است. مراکز تخصصی سوختگی در دانشگاه‌های علوم پزشکی به زودی راه‌اندازی خواهند شد تا خدمات لازم را در اختیار آسیب‌دیدگان قرار دهند.»

اوبه موضوع مهمی اشاره کرده و گفت: «تشدید افسردگی و اختلالات روانی در میان بیماران زمینه‌دار و مردم عادی نگران‌کننده است و بررسی‌های کارشناسی در این زمینه آغاز شده است. علامت آسیب روانی در چنین شرایطی موضوعی ثابت‌شده است و نیازمند مطالعات پیچیده برای اثبات نیست؛ اما تعیین وسعت این آسیب‌ها نیاز به بررسی‌های دقیق دارد. خوشبختانه مشاوران سلامت روان، روان‌پزشکان و متخصصان علوم اجتماعی برنامه‌های مداخله‌ای متعددی را به اجرا گذاشته‌اند.»

معاون درمان وزارت بهداشت تأکید کرد: «تاکنون ۶۴ عمل جراحی مرتبط با مجروحان بحران اخیر انجام شده که بیشتر بیماران پس از آن مرخص شده‌اند. هم‌اکنون حدود ۱۷۰ مجروح در بیمارستان‌ها بستری هستند که از این تعداد، حدود ۷۰ تا ۷۵ نفر در وضعیت مراقبت‌های ویژه قرار دارند. به لطف تأمین اعتبارات لازم در سال گذشته، وزارت بهداشت توانست اقلام پزشکی و دارویی با عمر مفید بالا را به میزان کافی تهیه کند. در طول ۱۲ روز بحران، با کمبود خاصی در حوزه درمانی مواجه نبودیم و حتی نیاز به استفاده از ذخایر استراتژیک پیش نیامد. در صورت تداوم شرایط بحرانی، ذخایر دارویی برای بازه‌های زمانی یک‌ماهه تا شش‌ماهه و حتی بیشتر پیش‌بینی شده‌اند.»

او با اشاره به اینکه بیش از پنجاه درصد بیمارستان‌های ما فرسوده است، افزود: «در ساخت بیمارستان‌های جدید، تمامی الزامات ایمنی از جمله استانداردهای آتش‌نشانی و مقاوت در برابر زلزله رعایت می‌شود، اما بازسازی کامل بیمارستان‌های قدیمی در کوتاه‌مدت ممکن نیست. هیچ کشوری نمی‌تواند یک‌باره صدها بیمارستان را تخلیه و نوسازی کند. با این حال، برنامه‌ریزی‌های بلندمدت در حال انجام است و با تخصیص بودجه، پروژه‌ها به تدریج پیش خواهند رفت.»

معاون درمان وزارت بهداشت با اشاره به نقش مهم کادر درمان در بحران اخیر گفت: «اپرسل درمانی، حتی با وجود طلب‌های چندماهه، بدون کوچک‌ترین اعتراضی در میدان بودند. برخی از پرستاران در طول چند روز بدون وقفه مشغول

گروه خبر: وزارت دفاع چین اعلام کرد که این کشور در حال مذاکره با چند کشور دوست برای صادرات تسلیحات از جمله جنگنده‌های Z-۱۰ است. این نهاد دولتی پکن مشخص نکرد که منظور از کشورهای دوست کدام کشورهاست و از ایران هم نامی نبرد. اما با توجه به اخبار پیشین، توجه‌ها به سمت تهران جلب شد. چراکه گمانه‌زنی‌ها حاکی از آن بود که ایران به دنبال نوسازی بخشی از ناوگان رزمی هوایی خود با خرید جت‌های چندمنظوره از چین است.

بر اساس گزارش نیوزویک، **جیانگ بین، سخنگوی وزارت دفاع چین** اعلام کرد که این کشور تمایل دارد «دستاوردهای توسعه تجهیزات خود را با کشورهای دوست به اشتراک بگذارد». اینکه ایران تمایلی به خرید جنگنده جی-۱۰ از چین دارد یا نه، یک موضوع و اینکه آیا سیاست‌های پکن در قبال خاورمیانه چنین اجازه‌ای به آن‌ها می‌دهد، موضوعی دیگر است. با توجه به اینکه جنگنده‌های عملیاتی ایران با اورهال یا بازآورد کردن همچنان فعال هستند، روزآمد کردن ناوگان نیروی هوایی کمک زیادی به ارتقاء توانمندی نظامی کشور در این حوزه می‌کند. ایران همچنان در پی خرید جنگنده‌های برتری هوایی سوخو-۳۵ از روسیه نیز هست اما این پرونده هنوز به نتیجه‌ای نرسیده است.

گروه خبر: روز گذشته محمدرضا ظفرقندی، وزیر بهداشت، در مان و آموزش پزشکی در جریان بازدید از یکی از مراکز درمانی در تهران، از کودک ۵ ساله مجروح شده در حملات اسرائیل عیادت کرد و آمار شهدا و آسیب‌های وارده در جنگ تحمیلی ۱۲ روزه به کشور را به صورت رسمی اعلام کرد. به گفته او: «در این حمله تاکنون نزدیک به ۷۰۰ نفر از شهروندان غیرنظامی شهید شده‌اند. همچنین ۱۸ نفر از اعضای کادر سلامت، از جمله ۶ پزشک، جان خود را در مسیر خدمت از دست داده‌اند.» او با اشاره به این که ۷ بیمارستان و ۱۱ آمبولانس هدف حمله قرار گرفتند، تأکید کرد: «حدود ۵ هزار مجروح غیرنظامی شناسایی و تحت درمان قرار گرفتند.»

ظفرقندی با اشاره به کودک ۵ ساله‌ای که در میان مجروحان بود، افزود: «این کودک ۵ ساله ۵۰ درصد سوختگی دارد و متأسفانه خانواده‌اش نیز در این حمله شهید شده‌اند. این رخداد یک حمله وحشیانه و غیرقابل

توجه به مردم بی‌دفاع بوده است.» وزیر بهداشت با تقدیر از فداکاری کادر درمان، بیان کرد: «از لحظات نخست حادثه، کادر درمانی کشور با غیرت، همت و دلسوزی وارد عمل شدند و با تمام توان به رسیدگی و درمان بیماران پرداختند. خوشبختانه در بازدید از مراکز درمانی شاهد رضایت مردم بودیم که این موضوع مایه دلگرمی و افتخار ماست. ۷ بیمارستان به صورت مستقیم هدف حمله قرار گرفتند و برخی از مراکز درمانی به دلیل شرایط اضطراری تخلیه شدند. همچنین حدود ۱۱ دستگاه آمبولانس مورد اصابت بمباران قرار گرفت که تمامی این اقدامات مغایر با اصول و موازین بین‌المللی، حقوق بشر و حقوق انسانی است.» ظفرقندی افزود: «وزارت بهداشت با تمام توان در حال رسیدگی به مجروحان است و مستندسازی این جنایات برای پیگیری‌های حقوقی و بین‌المللی در دستور کار قرار دارد.»

▼ بیماران با کپسول اکسیژن در پارک

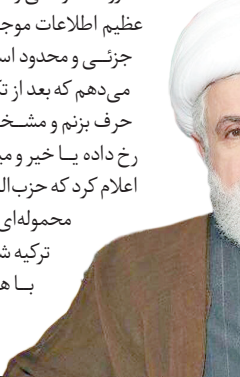
سیدسجاد رضوی، معاون درمان وزارت بهداشت، در مان و آموزش پزشکی نیز در نشست خبری روز ۱۷ خرداد گفت: «حدود هفت بیمارستان ما چه مستقیم چه غیرمستقیم مورد حمله قرار گرفت و در کرمانشاه یکی از بیمارستان‌های ما به صورت جدی آسیب دید و نقطه قوت آنجایی بود که در رسانه‌ها به صورت سربسته بازگو شد، ساعت سه صبح زمانی که به بیمارستان حمله شد بیماران را با کپسول اکسیژن به پارک نزدیک بیمارستان بردند تا پنج صبح که باز به بیمارستان بازگشتند، اگر طول می‌کشید و نیاز می‌شد قطعاً به بیمارستان‌های دیگر منتقل می‌شدند و با پهلپادی که به بیمارستان سوختگی ما

روایت دبیرکل حزب الله لبنان از ابعاد فعالیت اطلاعاتی اسرائیل:

خرید پیجرها با شکاف امنیتی بزرگی انجام شد

گفت که خرید این تجهیزات با شکاف امنیتی بزرگی انجام شده و این موضوع برای اسرائیل آشکار بوده است. شیخ نعیم قاسم شایعات در مورد وجود تجهیزات زرهی مملو از مواد منفجره برای سربازان و رزمندگان مقاومت را تکذیب کرد و گفت: «یکی دیگر از مسائل مربوط به نقض امنیتی که رخ داد، آسیب‌پذیری در شبکه ارتباطی است و گزارش‌ها به شکل گسترده شوند می‌شد. صهیونیست‌ها طی ۱۷ سال اطلاعات مربوط به متغیرهای جغرافیایی لبنان را جمع‌آوری کرده‌اند و ما نمی‌دانستیم که آنها چه اندازه در این زمینه اطلاعات دارند و بر همین اساس حملات هوایی ارتش اشغالگر علیه لبنان انجام می‌شد.» دبیرکل حزب الله افزود: «کوتاهی و قصور انسانی در مقایسه با حجم عظیم اطلاعات موجود در اختیار دشمن، بسیار جزئی و محدود است. اما با این وجود من قول می‌دهم که بعد از تکمیل شدن تحقیقات با مردم حرف بزنم و مشخص کنیم که آیا قصور انسانی رخ داده یا خیر و میزان قصور را تعیین کنیم.» وی اعلام کرد که حزب‌الله موفق به جلوگیری از رسیدن محموله‌ای شامل ۱۵۰۰ دستگاه پیجر به ترکیه شده و از دولت لبنان خواسته با همکاری ترکیه این محموله را مصادره و منهدم کند.

گروه خبر: دبیرکل حزب‌الله لبنان اعلام کرد که عملیات طوفان الاقصی که در روز هفتم اکتبر آغاز شد، تحولی بزرگ و انقلابی در منطقه ایجاد کرد و وضعیت موجود را به شکل قابل توجهی تغییر داد. شیخ نعیم قاسم گفت: «ما هم‌زمان با جهان از آغاز این عملیات مطلع شدیم و برادران ما در رهبری داخلی حماس این اقدام مهم را بدون اطلاع ما انجام دادند.» وی افزود که خبر آغاز این عملیات تنها نیم ساعت پس از شروع آن به سیدحسن نصرالله، دبیرکل فقید حزب‌الله رسید. وی همچنین اشاره کرد که حزب‌الله تصمیم گرفت وارد نبرد حمایتی شود و از ورود به جنگ تمام‌عیار که نیازمند آمادگی‌های گسترده است، خودداری کرد تا از ویرانی‌های بیشتر و دخالت آمریکا جلوگیری شود. به گفته او، هدف از این حمایت «کاهش فشار بر غزه و سوق دادن اسرائیل به سمت راه حل» بود. شیخ نعیم قاسم همچنین از عدم اطلاع ایران و بخش‌هایی از رهبری حماس در خارج از عملیات طوفان الاقصی خبر داد و گفت که ایران در این مرحله حمایت‌های نظامی، مالی، سیاسی، رسانه‌ای و اطلاعاتی خود را ارائه داده است. دبیرکل حزب‌الله در بخش دیگری از سخنانش به موضوع دستگاه‌های ارتباطی انفجاری «پیجر» پرداخت و